ЯК СТВОРЮВАТИ ОХОРОННІ ДІЛЯНКИ НАВКОЛО ГНІЗД РІДКІСНИХ ПТАХІВ?

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ

Нові Санітарні правила в лісах України, затверджені 26 жовтня 2010 року, передбачають (пункт 5) створення охоронних ділянок навколо гнізд рідкісних хижих птахів радіусом 500 м, лелеки чорного – 1000 м, навколо токовищ глушців і тетеруків – 300 м.

29 грудня 2016 року Міністерство екології та природних ресурсів України видало наказ № 557 «Про додаткові заходи щодо збереження рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин», який зобов'язує національні природні парки та біосферні заповідники, підпорядковані Мінприроди, створювати охоронні ділянки навколо гнізд рідкісних птахів та місць мешкання інших рідкісних видів тварин і рослин. Державне агентство лісових ресурсів України видало 20 січня 2017 року наказ № 17 «Про додаткові заходи охорони видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України», який зобов'язує національні природні парки, підпорядковані Держлісагентству, створювати охоронні ділянки навколо гнізд рідкісних птахів та місць мешкання інших рідкісних видів тварин та рослин.

Такі охоронні ділянки в обов'язковому порядку повинні бути створені в рекреаційних і господарських зонах усіх лісових національних природних парків (нині їх близько 30) і біосферних Карпатському й Чорнобильському заповідниках, а також у рекреаційних і господарських зонах лісових регіональних ландшафтних парків (оскільки там ведеться лісогосподарська діяльність). У заповідних зонах даних категорій ПЗФ охоронні ділянки не створюють, оскільки лісогосподарська діяльність там заборонена.

Охоронні ділянки необхідно створювати й у комерційних лісгоспах, які не мають на своїй території об'єктів ПЗФ. На території одного середнього лісгоспу може бути близько двох десятків гнізд рідкісних видів птахів. Наприклад, на території Тетерівського лісгоспу (Київська область), що має середню площу 36 тис. га, було виявлено й узято під охорону 19 гнізд і місць гніздування рідкісних птахів. Створення таких охоронних ділянок нині вимагають не тільки нові Санітарні правила в лісах України, але й норми міжнародної лісової сертифікації.

Розташування охоронних ділянок для рідкісних видів флори й фауни в національних природних парках, біосферних заповідниках і регіональних ландшафтних парках слід вносити до проекту організації території даних об'єктів ПЗФ, а охоронні ділянки в комерційних лісгоспах – у матеріали безперервного лісовпорядкування земель лісового фонду, які оновлюють щороку. Бажано охоронні ділянки також затверджувати наказами директорів національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, біосферних заповідників, а в комерційних лісах – наказами директорів лісгоспів або керівників облуправлінь лісового господарства. На охоронних ділянках повинні бути заборонені всі види рубок, збір мертвої деревини, лісокультурна діяльність (посадки лісу), а також їх відвідування людьми.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СТВОРЕННЯ ОХОРОННИХ ДІЛЯНОК НАВКОЛО ГНІЗД РІЗНИХ ВИДІВ ПТАХІВ У ПРИРОДІ

ХИЖІ ВИДИ ПТАХІВ, ЛЕЛЕКА ЧОРНИЙ ТА ІНШІ ВИДИ

У випадку створення охоронних ділянок навколо гнізд рідкісних видів хижих птахів, лелеки чорного, сов, гоголя ділянки рекомендованих розмірів виділяють безпосередньо навколо гнізда.

Хижі птахи, як правило, використовують для гніздування одне й те ж гніздо протягом десятків років, натомість лелека чорний може мати кілька таких гнізд і заселяти їх по черзі. Тому, якщо гніздо чорного лелеки в даному році пустувало, його в будь-якому разі потрібно брати під охорону.

ЖУРАВЕЛЬ СІРИЙ

На відміну від гнізд хижих птахів і лелеки чорного, які добре помітно на деревах і вони перебувають на одному дереві десятиліттями, знайти гнізда журавля сірого інколи дуже складно, оскільки вони розташовані на землі (на лісових болотах) серед високої трави. Журавлі, як правило, гніздяться на одному і тому ж болоті багато років поспіль, змінюючи лише точку розташування гнізда. Тому в межі охоронної ділянки слід виділяти саме місцевість гніздування журавлів сірих, де можуть потенційно перебувати їхні гнізда. Відстань між гніздуючими парами в Українському Поліссі, як правило, становить від 3 до 15 км.

При створенні охоронної ділянки навколо місця гніздування журавлів сірих на місцевості окреслюють умовне коло, в середину якого повинні потрапити всі потенційні гнізда журавля. Від межі цього кола додають на північ, південь, захід і схід по 500 м належної охоронної зони.

ТОКОВИЩА ГЛУШЦЯ ТА ТЕТЕРУКА

Токовища глушців і тетеруків можуть перебувати на галявинках, старих вирубках, узліссі, займати площу близько 100 м на 100 м і є постійними протягом багатьох років. У глушців на краях токовищ нерідко розташовані й гнізда. Тому під охорону беруть усю площу токовища, яку також окреслюють умовним колом, від меж якого на південь, північ, захід і схід додають по 300 м охоронної зони. Оскільки токовища тетеруків і глушців знищуються не тільки внаслідок рубок, але й через заростання лісом, на них повинні бути заборонені всі лісокультурні роботи (посадка лісу).

РОЗМІР ОХОРОННИХ ДІЛЯНОК

- НАВКОЛО ГНІЗДА РІДКІСНОГО ВИДУ ХИЖИХ ПТАХІВ – **РАДІУС 500 М**
- НАВКОЛО ГНІЗДА ЛЕЛЕКИ ЧОРНОГО – **РАДІУС 1000 М**
- НАВКОЛО МІСЦЯ ГНІЗДУВАННЯ ЖУРАВЛІВ СІРИХ – **РАДІУС 500 М ВІД МЕЖІ**
- НАВКОЛО ТОКОВИЩ ГЛУШЦІВ І ТЕТЕРУКІВ – **300 М ВІД МЕЖІ ТОКОВИЩА**

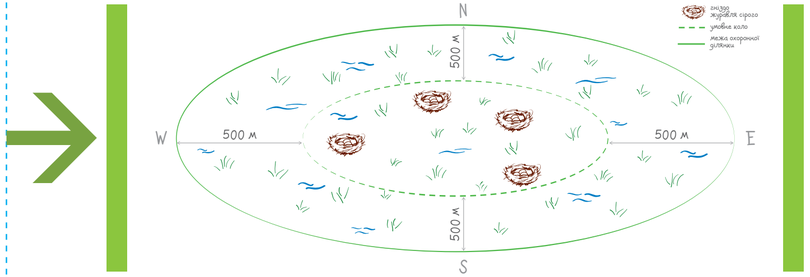

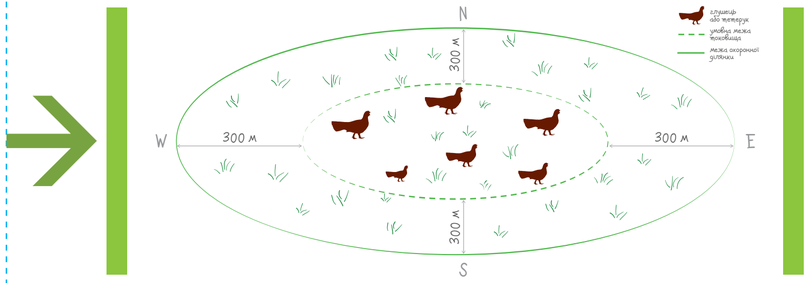

Листівку підготовлено і видано Українським товариством охорони птахів і Київським еколого-культурним центром. 2017.
Автори тексту: Володимир Борейко, Іван Парнікоза

Гніздо лелеки чорного в РЛП «Міжрічинський»
Тетяна Кузьменко

ОХОРОННІ ДІЛЯНКИ НАВКОЛО ГНІЗД РІДКІСНИХ ВИДІВ ПТАХІВ

Гніздо орлана-білохвоста в РЛП «Міжрічинський»
Тетяна КУЗЬМЕНКО

ЕКОЛОГІЧНА ШКОДА ВІД РУБОК ЛІСУ ГНІЗДАМ РІДКІСНИХ ВИДІВ ПТАХІВ

Під час рубок дерево із розташованим на ньому гніздом знищується, що веде до втрати птахами сприятливого місця розмноження і часто втрати потомства. Дуже негативно на багатьох птахах позначається також і фактор непокоєння, коли, наприклад, птахи залишають гніздо або токовище через рубки по-сусідству. Подібні випадки були зафіксовані в Макарівському лісгоспі (Київська область), коли під час рубок знищено гніздо лелеки чорного 10 років тому, та в Вищедубечанському лісництві (Київська область), де в 1997 році орлани-білохвости залишили гніздо через вирубку, яка проходила поруч. У 2008 році Українське товариство охорони птахів виявило в лісах північної частини Київської області 11 гнізд хижих птахів, із яких через 8 років залишилася лише третина. Решта гнізд були знищені в ході суцільних рубок.

У ЛИТВІ РУБКАМИ ЛІСУ ЗНИЩУВАЛОСЯ 5,9% ГНІЗД КАНЮКА, 7,2% ПІДОРЛИКА МАЛОГО, 5,7% ОСОЇДА, 9,5% ПІДСОКОЛИКА ВЕЛИКОГО.
(ДАНІ Є. ДРОБЯЛІСА)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ОХОРОННИХ ДІЛЯНОК НАВКОЛО ГНІЗД РІДКІСНИХ ВИДІВ ПТАХІВ

Як свідчить європейський досвід створення охоронних ділянок навколо гнізд птахів, у межах яких заборонене проведення різних рубок, прохід людей тощо, виявилося ефективним способом охорони рідкісних видів птахів.

Зокрема, в Швеції охоронні ділянки з забороною рубок радіусом 200 м створені навколо гнізд орлана-білохвоста. В Східній Німеччині навколо гнізд скопи, орлана-білохвоста і підорлика малого створюють зони радіусом 100 м, у межах яких заборонена будь-яка господарська діяльність, а в зоні з додатковим радіусом 100 м господарська діяльність заборонена в гніздовий період. У Білорусі в 2013 році Радою Міністрів затверджена постанова, що визначає порядок охорони місць існування рідкісних тварин і рослин користувачами земельних (водних) ділянок. 21 травня 1992 року Європейський Союз ухвалив Директиву Ради 92/43/ЕЕС «Про збереження природних середовищ існування й дикої фауни та флори», яка акцентує увагу на збереженні місць існування диких тварин і зростання диких рослин.

Авторами ідеї створення охоронних ділянок у Польщі виступили орнітологи з Комітету охорони орлів. Перші охоронні ділянки в Польщі були створені в 1983 році розпорядженням міністра охорони довкілля. В 2014 році порядок створення таких ділянок затверджено спеціальним розпорядженням Міністерства охорони довкілля Польщі, що надало йому юридичної основи. Створення охоронних ділянок навколо місць розмноження (або існування) передбачене для птахів 10 рідкісних видів. Зазвичай, охоронна ділянка складається із двох частин – постійної (50-200 м) і тимчасової (500 м), остання функціонує тільки в період розмноження. Межі охоронних ділянок визначає регіональний чиновник з охорони природи. Охоронні ділянки (постійні) мають суворий режим – у їх межах заборонені всі рубки, роботи зі зміни рівня води, полювання, їх заборонено відвідувати (за винятком власника ділянки або його землекористувача), межі охоронних ділянок позначають аншлагами. Дозвіл на відвідування охоронної ділянки з метою фотографування видає директор регіональної дирекції охорони природи.

Станом на 2008 рік у Польщі сформовано 3060 охоронних ділянок навколо гнізд рідкісних птахів (із них 2980 створено на території державних лісів). У середньому на одне лісництво припадає близько 10 охоронних ділянок для рідкісних видів птахів, однак є лісництва, де виділено близько 100 охоронних ділянок. Зокрема, на 2008 рік у Польщі налічувалося 826 охоронних ділянок навколо гнізд підорлика малого, 743 ділянки – орлана-білохвоста, 686 ділянок – лелеки чорного, 184 ділянки – шуліки рудого, 21 ділянка – беркута, по 50 охоронних ділянок навколо гнізд пугача й скопи, по 2 охоронні ділянки навколо гнізд сиворакші й змієїда, 86 охоронних ділянки навколо токовищ тетерука і 34 ділянки – токовищ глушця. В межах охоронних ділянок гніздиться 30-40% польської популяції шуліки рудого та пугача, а також близько 70% популяції орлана-білохвоста. Як вважають польські орнітологи, охоронні ділянки показали дуже високу ефективність: майже всі види хижих птахів (окрім скопи), навколо гнізд яких створені охоронні ділянки, а також лелека чорний і пугач збільшують свою чисельність. Найкращий результат спостерігається в орлана-білохвоста: чисельність виду зросла з 230 птахів у 1994 році до 700 у 2008.

У ЛАТВІЇ В 1973-1986 РОКАХ НАВКОЛО ГНІЗД РІДКІСНИХ ПТАХІВ БУЛО СТВОРЕНО 304 ОХОРОННІ ДІЛЯНКИ. ТАКІ ЗОНИ СТВОРЮВАЛИ ТЕРМІНОМ НА 10 РОКІВ ПІСЛЯ УЗГОДЖЕННЯ НА МІСЦЯХ НАКАЗОМ МІНЛІСГОСПУ ЛАТВІЙСЬКОЇ РСР.
У ЛИТВІ В 1980-1990 РОКАХ ПЛАНУВАЛОСЯ СТВОРИТИ ОХОРОННІ ДІЛЯНКИ ДЛЯ 150 ГНІЗД РІДКІСНИХ ХИЖИХ ПТАХІВ, ВИЛУЧИВШИ З ГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ ВСЬОГО 500-700 ГА ЛІСУ.

Уточнення гнізд рідкісних хижих птахів КЕКЦ і лісничими Тетерівського лісгоспу (Київська обл.)

Уточнення гнізд рідкісних хижих птахів КЕКЦ і директором РЛП «Міжрічинським» Андрієм Сагайдаком

СТВОРЕННЯ ОХОРОННИХ ДІЛЯНОК НАВКОЛО ГНІЗД РІДКІСНИХ ПТАХІВ В УКРАЇНІ

Першою природоохоронною територією в Україні, де така робота була проведена й повністю завершена, став національний природний парк «Гомільшанські ліси». В 2007-2009 і 2011 роках наукові співробітники парку виявили гнізда рідкісних птахів. Наприкінці 2011 року навколо знайдених гнізд були визначені охоронні ділянки, що враховані в Проекті організації території парку. Межі охоронних ділянок визначали за межами виділів і кварталів і становили охоронну зону для канюка степового радіусом 300 м, для орла-карлика – 400 м, для підорлика малого й могильника – 500 м, для орлана-білохвоста – 600 м. Такі ділянки створювали в усіх зонах парку, крім заповідної, охоронний режим якої й так відповідав необхідним нормам охорони рідкісних птахів. Загалом, було створено 52 охоронні ділянки для 14 видів рідкісних птахів, на яких знаходиться 152 гнізда. Проект організації території НПП був затверджений наприкінці 2011 року. У наступні роки розпочато моніторинг стану виявлених гнізд птахів. У межах охоронних ділянок заборонені всі види рубок.

У жовтні 2016 року національний природний парк «Сколівські Бескиди» завершив роботу зі створення охоронних ділянок навколо гнізд рідкісних птахів, їх затвердили протоколом лісовпорядної наради й внесуть до Проекту організації території НПП.

У листопаді 2016 року накази про затвердження охоронних ділянок навколо гнізд червонокнижних птахів видали регіональний ландшафтний парк «Міжрічинський» і Тетерівський лісгосп (Київська область). Зокрема, Тетерівський лісгосп виділив 19 охоронних ділянок навколо восьми гнізд лелеки чорного, двох гнізд підорлика малого, одного гнізда підорлика великого, чотирьох гнізд змієїда, чотирьох місць гніздування журавля сірого, одного токовища тетерука, одного гнізда орлана-білохвоста, одного гнізда шуліки чорного, одного гнізда підорлика малого тощо.

У грудні 2016 року Київське обласне управління лісового господарства за ініціативою Київського еколого-культурного центру й Українського товариства охорони птахів затвердило наказом перелік охоронних ділянок навколо гнізд рідкісних птахів у Київській області. Під охорону взято 40 гнізд, серед яких гнізда підорлика великого, підорлика малого, змієїда, орлана-білохвоста, 16 гнізд лелеки чорного, а також, місця гніздування журавля сірого. Охоронні ділянки були створені навколо гнізд у 13 лісгоспах області, чотири лісгоспи гнізд не знайшли. У середньому на один лісгосп припадає (без врахування Тетерівського лісгоспу, де зафіксовано 19 гнізд), 1,5 гнізда.

Охоронні ділянки навколо гнізд рідкісних птахів у грудні 2016 – січні 2017 роках створено наказами в національних природних парках «Гуцульщина», Галицький і «Синевир».

Гніздо підорлика малого
Юрій Кузьменко